

ЛЕКЦІЯ З УЧАСТЮ СТУДЕНТІВ ЯК ОДНА З ФОРМ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Сучасна дидактика й особливості соціальної діяльності вимагають урізноманітнення класичної лекції, бо вона спрямована на просте інформування, передавання готових знань шляхом методичної форми спілкування. Лекції посідають суттєве місце у навчальному процесі на всіх рівнях освіти, хоча їх кількість різко зменшилась у навчальних планах. У зв'язку з цим від педагогів вимагається творче ставлення до них. Лекція, що відповідає сучасним дидактичним і виховним цілям, повинна формувати інтерес і прагнення до учіння, наблизити навчальний процес до умов професійної діяльності, сприяти обмінові знаннями, досвідом і почуттями. З цією метою в навчальний процес впроваджуються активні види лекційних занять. Охарактеризуємо один з них, який використовується нами на лекціях з дисципліни «Педагогіка та психологія», а саме: лекція за участю студентів (содоповідачів). На відміну від традиційної, лекція за участю студентів дає можливість брати участь в живому процесі створення лекції, включати в роботу розумову діяльність, більше думати, ніж писати та слухати. Така лекція породжує у студентів ідеї, які записуються на дошці в організованій послідовності. Починаючи нову тему словами «що ви знаєте про ... (Фрейда, психічні явища, стани, процеси)», студентів запрошують поміркувати разом з викладачем. Зафіксований на дошці план розкриє ряд конкретних фактів, почуттів, упереджень і, можливо, навіть рішень. На лекції приходять як добре, так і не дуже добре поінформовані студенти. Але й ті, й інші можуть перевірити достовірність своїх суджень на лекції подібного роду. План, розроблений з численних ідей студентів і викладача, після закінчення лекції з'являється на дошці. При активній, вільній і відкритій участі студентів у лекції навіть викладачі можуть дізнатися щось нове про вже відоме. Ролі переплутуються, і кожен стає тим, хто вчить, і тим, хто вчиться. Самостійно студенти готують певні фрагменти лекції, підбираючи відповідну наочність, і презентують їх на наступній лекції, будучи «співдоповідачами» викладача. Лекції за участю студентів можуть мати інші версії й спрямовані на взаємодію студентів з різним рівнем підготовки. Дослідники дійшли висновку, що «участь студентів у лекції тісно пов'язана з ефективністю викладання». Визначаючи цю ефективність, студенти високо оцінюють тих викладачів, які ставляться до них з повагою, розвивають їх комунікативні вміння, дають можливість виступити перед аудиторією та брати участь у відборі змісту навчання, користуються наочним матеріалом і конкретними прикладами, щоб зацікавити студентів.

Заповнюючи анонімні анкети по закінченню курсу «Педагогіка і психологія», студенти відмічали позитивні результати, пов'язані з їх участю в лекції, а саме: «я почав дуже часто виступати перед широкою аудиторією, що дало мені впевненості», «я зрозумів, що деякі аспекти психології будуть дуже важливими для моєї кар'єри та повсякденного життя», «я дізнався, що ця дисципліна дуже цікава й корисна. Це ті знання, які потрібні кожній людині як у професійному, так і в повсякденному житті», «я відчув, що спілкування з аудиторією — важливе вміння для моєї майбутньої роботи» та ін.

Отже, створення на лекційних заняттях атмосфери інтелектуального пошуку підвищує ефективність навчального процесу, сприяє міцному запам'ятовуванню інформації. Знання, засвоєні «активно», глибші, краще систематизовані і мають властивість перенесення в інші ситуації. Нарешті, подібного роду засвоєння підвищує інтерес до навчання і покращує професійну підготовленість.

Ратушний С.М., доцент, завідувач кафедри
міжнародного та європейського права

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ НАУК І НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН МІЖНАРОДНОПРАВОВОГО ЦИКЛУ

Традиційна юридична наука та освіта базуються на багатозначності терміну «... право». Він означає одночасно галузь права, галузеву юридичну науку і відповідну навчальну дисципліну. Зокрема «міжнародне право» як галузь — це система норм і принципів, спрямованих на регулювання відносин суверенних держав та інших суб'єктів у процесі їх міжнародного спілкування; як наука — це система знань про галузь права (норми та принципи міжнародного права) та суспіль-

ні відносини, які регулюються ними (міжнародні міждержавні відносини); а як навчальна дисципліна — це послідовне викладення основних положень науки міжнародного права.

У такому розумінні постановка питання про вибір між «викладанням дисциплін» або «освоєнням наук» є дещо некоректною. Така альтернативність має сенс для природничих, технічних або точних наук. Що ж до права, особливо міжнародного, відмінність між викладанням дисциплін та освоєнням наук стосується лише специфічної діяльності двох взаємопов'язаних суб'єктів навчального процесу в вищій школі — викладачів, у першому випадку, та студентів, в іншому.

Тому сформульовану в рамках конференції задачу слід розв'язувати, насамперед, через призму поставлених цілей та очікуваних результатів. Для науки цілями і очікуваними результатами є створення нових знань на основі знань існуючих з використанням специфічних методів наукового пізнання. Для викладання дисциплін — це засвоєння існуючих знань (основних положень відповідної науки) та набуття компетенцій щодо їх практичного застосування, у т.ч. у сфері продукування нових знань. Об'єктивно-максимальне співпадіння цих цілей та очікуваних результатів відбувається на третьому-четвертому курсах підготовки бакалаврів, а особливо, в магістратурі. Саме на цьому етапі навчальні плани КНЕУ передбачають набуття компетенцій з дисциплін міжнародно-правового циклу.

При цьому виникають об'єктивні труднощі. В контексті проблеми, що розглядається, найбільш суттєвими, на наш погляд, є наступні.

Враховуючи тенденції сучасного розвитку міжнародних економічних відносин відповідні спеціалісти мають володіти компетенціями як у сфері економіки, так і сфері права. Відповідно доцільність включення на навчальних планів підготовки юристів економічних дисциплін, рівно як і правових — для студентів-економістів та економістів-міжнародників є доцільним і зрозумілим. Проте, це не заважає уникнути проблем на рівні змісту дисциплін, що викладаються, особливо в магістратурі. Зокрема, як свідчить навіть поверхневий аналіз, деякі економічні дисципліни, які викладаються фахівцями в сфері економічної науки, містять певні теми суто правового спрямування (зовнішньоекономічні договори, міжнародні контракти, правові та інституційні основи європейської інтеграції тощо). Подібне існує і в дисциплінах, які вивчають студенти-юристи. За таких умов, навіть постановка питання про освоєння наук втрачає сенс.

Об'єктивні і суб'єктивні недоліки цієї ситуації можуть бути нейтралізовані через попереднє узгодження змісту навчальних програм, а в перспективі — розробку і запровадження комплексних міжгалузевих і міжфакультетських дисциплін, а також організацію та проведення на міжфакультетському рівні відповідних спільних міждисциплінарних наукових досліджень із залученням студентів.

Реальний перехід від викладання дисциплін до освоєння наук також потребує суттєвої трансформації існуючих технологій навчального процесу та вдосконалення педагогічної майстерності викладачів. Це стосується власне організації навчального процесу (розподілі навантаження, стандартів щодо формування кількісного складу груп і лекційних потоків, співвідношення лекцій, практичних та індивідуальних занять, а також самостійної роботи студентів), удосконалення системи оцінювання (відмови від хибної і навіть шкідливої системи підсумкового оцінювання за схемою «50+60=100»; подолання психологічної націленості студентів щодо забезпечення реалізації «права на отримання балів» і виховання у них пізнавальної активності, налаштованості на виконання обов'язку сумлінно навчатися у ВНЗ; розробку чітких, прозорих та об'єктивних критеріїв рівня освоєння наук). За таких умов ми безумовно зможемо забезпечити реалізацію концепції переходу від викладання дисциплін до освоєння наук.

Рижук Ю.М., канд. юрид. наук., доцент
кафедри теорії та історії держави і права

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ «КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ» В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Однією з основних профільних юридичних наук, які викладаються студентам юридичного факультету на першому курсі, є теорія держави та права. Метою викладання даної науки є сприяння становленню сучасного кваліфікованого фахівця-юриста на підставі вивчення держави та права як специфічних соціальних явищ, а основними завданнями — формування у майбутніх юристів ґрунтовних, глибоких знань про державно-правову дійсність, розвиток, структуру та фу-